

Zdenka Janeković Römer, *Višegradski ugovor temelj Dubrovačke republike*, Golden marketing, Zagreb, 2003., 173 str.

Zdenka Janeković Römer autorica je knjige *Višegradski ugovor temelj Dubrovačke republike* objelodanjene 2003. godine u Zagrebu u izdanju Golden marketinga, unutar biblioteke *Temeljni dokumenti hrvatske povijesti*, a u suradnji sa Zavodom za Hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Urednik knjige je Nikša Stančić, a recenzenti su Ivica Prlender i Nenad Vekarić. Knjiga ima 173 stranice, od kojih su 162 stranice teksta, a 11 ilustracije povijesnih izvora. Uz Sažetak knjige na hrvatskom (142.-147.) nalazi se i engleski *Summary* (147.-153.). Na kraju knjige, od 153. do 157. stranice, u poglavlju *Prilozi* tiskani su latinski prijevodi najvažnijih isprava vezanih za priznavanje ugarske vlasti, kao i dijelovi nekih dubrovačkih kronika o Višegradskim pregovorima. Od 160. do 173. stranice dani su popis ilustracija, popis izvora i literature, kazalo osobnih imena, a na koncu i bilješka o autorici.

U prvom, uvodnom poglavlju (7.-10.), autorica se bavi važnošću Višegradskog ugovora, osvrćući se na političku situaciju nastalu nakon stupanja Ludovika I. Anžuvina na prijestolje i njegova poduzimanja inicijative s ciljem stjecanja prevlasti u Dalmaciji. Uz mnoge važne detalje, autorica stavlja naglasak na pravni aspekt ugovora prema kojemu je tim ugovorom Dubrovačka Republika prvi put u povijesti dovedena u državnu zajednicu s Hrvatskom, Dalmacijom i Slavonijom.

Potom slijede originalni latinski tekstovi, sam Višegradski ugovor i njegov koncept (minuta) u prijevodu Vlade Rezara (11.-27.).

U drugom poglavlju (31.-42.) nazvanom *Diplomatička analiza Višegradskog privilegija* autorica analizira njegova vanjska i unutarnja diplomatska obilježja. Analizirajući vanjska obilježja isprave, autorica se bavi vrstom (obla gotica) i načinom pisanja, izgledom pergamene, načinom izričaja, vrstom i kvalitetom korištene tinte, kao i kvalitetom i opisom pečata. Analizirajući unutarnja diplomatska obilježja, analizira standardne komponente koje sadrže dokumenti tog tipa. Navodi kako nema invokacije te je u ovom slučaju riječ o svjetovnijem obrascu Ludovikove isprave. Intitulacija je pisana u vrlo svečanom obliku, a autorica navodi podatak prema kojemu je pisana svečanije i od isprave iz Zadra od 10. veljače 1358. (isprava o tzv. Zadarskom miru). Inskripcija i destinatar su napisani također vrlo svečano. U naraciji i dispoziciji kao vrlo važnim dijelovima isprave vladar navodi okolnosti koje su dovele do sklapanja ugovora, ističući svoju ulogu u prisvajanju Dalmacije kao područja na koje je, kako smatra, i prije imao pravo, kao i poniznost i privolu novih podanika. U dispoziciji su navedeni i uvjeti koje kralj daje novim podanicima za uživanje prava i privilegija koji su također navedeni. Autorica se osvrće i na bogatu koroboraciju i dataciju dokumenta.

Drugo poglavlje (42.-48.), nazvano *Prijepisi Višegradskog privilegija u povijesnom arhivu u Dubrovniku*, bavi se brojem prijepisa Višegradskog privilegija koji se čuvaju u Državnom arhivu u Dubrovniku, te vremenom i okolnostima, kao i svrhom njihova nastanka. Svečanost prigode samog prijepisa Višegradskog ugovora u Kneževu dvoru autorica potvrđuje ilustracijama dvaju transumpta tog privilegija.

U trećem poglavlju (49.-51.), nazvanom *Prvi politički dodiri Dubrovačke općine i Ugarskog kraljevstva*, pojašnjava se jačanje političke svijesti Dubrovačke Republike koja se nastoji trajno riješiti mletačkog utjecaja s jedne strane i Ugarske i njezina mladog vladara Ludovika I. s druge strane, koji ima velike planove u politici prema dalmatinskoj obali. Spominju se i prijašnje dobre veze

koje su Dubrovčani uspostavili s dinastijom Anžuvinaca i njihovim gradom Napuljem preko kojeg se odvijala trgovina žitom.

U četvrtom poglavlju (52.-60.), nazvanom *Dubrovačka vlastela i Mletačka signoria prije Zadarskog mira*, autorica se bavi odnosom dubrovačke vlastele prema mletačkim institucijama vlasti u njihovu gradu. Od 13. st. sve akcije dubrovačke vlastele usmjerene su k stjecanju što šire autonomije, što je posebno naglašeno prilikom zatvaranja Velikog vijeća 1332. godine kada knez kao čovjek od duždeva povjerenja, više nema utjecaja na izbor u spomenuto Vijeće, te vijeće počinje biti sve konkretnija opozicija knezu kao eksponentu mletačke politike. Time je došlo do jedinstva dubrovačke vlastele. Autorica također analizira diplomatske igre i događaje u osvit Ludovikova ulaska s vojskom i diplomatsko držanje Dubrovnik koji je, s jedne strane, kao mletački podanik dužan oponirati ugarskom kralju, dok se, s druge strane, nastoji njemu politički približiti.

U petom poglavlju (61.-68.), nazvanom *Teške godine rata i primirja 1346.-1356.*, autorica pojašnjava situaciju nastalu u trenutku kad kralj Ludovik I. u Dalmaciji započinje neprijateljstva s Venecijom. Opisuje opću krizu i obezglavljenost koja nastaje među dalmatinskim stanovništvom zbog neizvjesnosti i gladi, a upotpunjuje se pojavom Crne smrti 1348. godine što je samo povećalo paniku i prorijedilo stanovništvo.

U šestom poglavlju (64.-68.), nazvanom *Trijumf Ludovika Anžuvina*, autorica opisuje posljednju etapu Ludovikova rata protiv Mletačke Republike i odnos pojedinih dalmatinskih gradova prema novom vladaru. Također su prikazani i posljednji očajnički pokušaji Mlečana da se nagode s Ludovikom I., a zatim i gradovima pojedinačno, na čemu su nastojali sve do posljednjeg trenutka. Ovdje je prenesen i vrlo bitan diplomatski element. Naime, Ludovik je smatrao Dalmaciju pokrajinom, koja je od 1102. godine i Kolomanova pohoda ušla u nasljeđe ugarskih kraljeva, zbog čega je Mletačka Republika tvrdila da Ludovik nema prava na Dubrovnik, Korčulu i Mljet koji prije nikad nisu priznali vrhovništvo ugarskih kraljeva, što Ludovik nije bio spreman prihvatiti.

U sedmom poglavlju (69.-80.), nazvanom *Početak dubrovačkih pregovora s kraljem: Višegradski privilegij*, autorica se bavi događajima koji su prethodili sklapanju Višegradskog ugovora. Posebno se osvrnula na izbor poslanstva dubrovačke vlastele, kao i naputcima za pregovore koje su dobili od Velikog vijeća. Prikazan je i sam tijek pregovora na kraljevju dvoru u Višegradu do sklapanja konačnog sporazuma 27. svibnja 1358.

U osmom poglavlju (80.-86.), *Spor oko izbora kneza*, razmatra se jedno neriješeno pitanje koje se pojavilo na dubrovačkoj strani. Naime, u Dubrovniku nisu bili zadovoljni činjenicom što su izgubili pravo na izbor kneza. Od tada je taj privilegij kralj mogao dodijeliti svojim podanicima, dok je na dubrovačkoj strani postojala bojazan da bi knez postavljen od kralja mogao vladati gradom kao svojim posjedom. Autorica je tu također dala primjere iz drugih dalmatinskih gradova koji nisu imali kontinuirani način izbora kneza te su s institucijom kneza imali brojne probleme.

U devetom poglavlju (86.-117.), *Ugarska vlast u Dubrovniku i Dalmaciji*, autorica najprije opisuje situaciju nastalu padom mletačke vlasti u Dubrovniku. Osvrćući se na primjere drugih dalmatinskih gradova koji su doslovno potjerali svoje mletačke kneževe i gospodu, paralelno navodi slučaj Dubrovnik gdje je knez Mario Superanzio ispraćen uz dužno poštovanje i u srdačnom tonu. u tom se odlomku također osvrće na Ludovikovu nakanu da Ugarska postane glavna sila na Jadranu, koja je zamalo i ostvarena. Zabilježen je i osvrt na početak ugarske vlasti u Dubrovniku, odnosno na njezine pozitivne i negativne aspekte. Kao pozitivne autorica navodi unutarnju autonomiju pomoću koje su Dubrovčani još više poboljšali mehanizme vlasti u svome gradu, kao što su riješili i dugotrajno pitanje Lastova. Kao negativne aspekte navodi konstantne napore dubrovačke vlastele

da se oslobodi što više svojih obveza prema kralju koje su ih katkad sputavale na vanjskopoli-
tičkom planu. Jedno od pitanja kojim se autorica također bavi je ono autonomnog izbora nadbiskupa. Osvrnula se i na politički put dubrovačkih vlastelina i diplomata (npr. Marina de Gozze) koji su u to doba brojnih pregovora i intriga stekli velike počasti na mnogim stranama, a posebno na Ludovikovu dvoru. Tu je vrlo zanimljiva autoričina analiza odnosa koji je Republika imala prema njima, s jedne ih strane cijeneći, a s druge se plašeći prevelike moći pojedinca. U tom je odlomku prikazala i situaciju nastalu u dalmatinskim gradovima nakon stupanja pod ugarsku krunu.

U desetom poglavlju (123.-132.), nazvanom *Mletački ugarski suverenitet u Dubrovniku – činjenice i tumačenja*, autorica navodi različita historiografska tumačenja događaja iz razdoblja priznanja mletačke vlasti iz 1205. godine, preko prijelaznog razdoblja prilikom odlaska Mlečana i dolaska Ludovikove vlasti, baveći se stupnjem autonomije koju je Dubrovačka Republika uživala u tom razdoblju.

U jedanaestom poglavlju (132.-142.), *Novi položaj Dubrovnika nakon Višegradskog ugovora*, autorica se bavi odnosima između Dubrovnika i Mletačke Republike nakon stupanja Dubrovnika pod ugarsku krunu, ocjenjujući da su politički odnosi stoljećima oscilirali dok su na nekim drugim područjima (npr. gospodarskim, znanstvenim) veze cvale. U odnosima s Ugarskom autorica naglašava poseban položaj Dubrovnika koji je u godinama nakon uspostavljanja ugarske vlasti stekao primorje i Konavle, zbog čega je iskazivao veliku odanost ugarskim vladarima, što autorica potkrepljuje činjenicom da su se laude za ugarske kraljeve pjevale i nakon 1526. godine.

Knjiga *Višegradski ugovor temelj Dubrovačke republike* autorice Zdenke Janeković Römer, vrlo je kvalitetan prilog proučavanju jednog od najvažnijih povijesnih razdoblja Dubrovačke Republike, namijenjen u ponajprije znanstvenicima i studentima, no zbog jednostavnosti izraza, knjiga je lako čitljiva i zanimljiva širokoj publici. Stoga se može zaključiti da je ta studija, kao uostalom i prethodni radovi iste autorice o problematici dubrovačke povijesti srednjega vijeka, važan doprinos suvremenoj hrvatskoj medievistici.

Goran Budeč

Ignacij Voje, *Poslovna uspješnost trgovcev v srednjeveškem Dubrovniku*, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Ljubljana, 2003., str. 367

Kada sam prije četvrt stoljeća kraćim prilogom upozorio na iznimnu vrijednost knjige Ignacija Vojea "Kreditna trgovina u srednjovjekovnom Dubrovniku" (Sarajevo, 1976.), započeo sam taj prilog konstatacijom da "historiografsko zanimanje za gospodarsku povijest srednjovjekovnog Dubrovnika pokazuje, gotovo već jedno stoljeće, neprekidan uspon" i da "znanstveni rezultati, od prvih radova K. Jirečeka u posljednjoj četvrtini XIX. st. do brojne skupine suvremenih povjesničara, tvore opsežan i vrijedan bibliografski popis".¹ Danas taj zaključak, tada historiografski neprijeporan, više ne bih mogao ponoviti, barem ako je riječ o hrvatskoj medievistici i, približno, o posljednjem desetljeću njezina djelovanja. U njoj u ovom času više nitko sustavno, arhivskim radom, ne istražuje gospodarski razvoj srednjovjekovnog Dubrovnika, što prije svega vrijedi za pripadnike mlađih naraštaja hrvatske historiografije, premda dubrovački arhiv čuva neiscrpnu

¹ Tomislav Raukar, Srednjovjekovna trgovina dalmatinskih gradova – istraživačka dostignuća i problemi (U povodu knjige I. Vojea, Kreditna trgovina u srednjovjekovnom Dubrovniku, Sarajevo 1976.), *Historijski zbornik*, sv. XXXI-XXXII, Zagreb, 1978.-79., str. 349.